

Exoten

Verslag bijeenkomst Vissennetwerk
Datum: Vrijdag 28 maart 2025
Locatie: Rijkswaterstaat Oost Nederland, Arnhem
Dagvoorzitter: Martijn Schiphouwer (RAVON)
Verslag: Marianne Wolfs (Waterschap Zuiderzeeland)

Verslag van de 79^e Vissennetwerkbijeenkomst waarbij weer veel nuttige informatie werd besproken en ook samen gelachen kon worden.

Welkom en aftrap

Roland van Alderen (Rijkswaterstaat)

Gastheer Roland van Alderen trapt de dag af met een korte uitleg over het werk van Rijkswaterstaat. Naast de bekende taken is Rijkswaterstaat ook natuurbeheerder. Exoten vormen één van de uitdagingen waar Rijkswaterstaat voor staat. De grote rivieren zijn de kraan van Nederland waar de exoten ons land binnenkomen.

Oproep!

We zoeken nog plek voor de 80e vissennetwerkbijeenkomst op 19 juni. Het onderwerp dan is vismigratie. Heb je een leuke plek en belangstelling, mail dan naar Willie.

Trends en actuele ontwikkelingen in visexoten - Mark Groen (RAVON)

Er komen in Nederland ongeveer 40 exotische soorten vis voor, waarvan 30 soorten herhaaldelijk. Grondels zijn hiervan het meest in opkomst. De nieuwste is de kameleongrondel. Ze komen hier door uitzet (met opzet of per ongeluk), vistransport, ballastwater en via het Main-Donaukanaal. Niet elke soort verspreid even snel. Exoten verspreiden zich sneller dan inheemse soorten.

Soorten als snoekbaars en karper nemen af. Roofblei en gibel zijn enorm toegenomen, maar de laatste jaren stabiel. Zonnebaars en blauwband worden vooral gevonden nabij bewoond gebied. Alle soorten grondels nemen toe. De Kaukasische dwerggrondel laat van de grondels de grootste stappen zien! Er zijn voorbeelden van lokale dichtheden van wel 35 stuks per m². Deze exotische vissen hebben verschillende negatieve gevolgen. Veel eten, parasieten, effect op amfibieën en macrofauna en onderlinge concurrentie.

Er zijn een paar knoppen waaraan we kunnen draaien om het effect van de exoten te beperken. Een positieflijst voor vissen (zoals die nu al bestaat voor huisdieren) zou helpen. Belangrijk is een ecosysteemaanpak. Door het natuurlijker maken van het systeem, wordt het systeem weerbaarder. Bij de Hierdense beek en de Swalm wordt onderzocht waarom de zwartbekgrondel de ene beek wel optrekt en de andere beek niet. En tot slot kan de aanwezigheid van exoten meegenomen worden in het besluit ergens wel of niet een vispassage aan te leggen.

Vragen:

- *Hugo Verreycken (INBO):* Hoe gaat het met de verspreiding van de Shimofurigrondel? Deze is enorm aan het verspreiden in de Schelde bij het kanaal naar Terneuzen.
Antwoord: In Nederland is er wel wat verspreiding, maar niet enorm. We hebben hier nu nog geen antwoord op.
- *Marco Kraal (Sportvisserij Nederland):* Hoe komt de Gibel hier terecht?

Antwoord: Moeten we aan jullie vragen, denk ik (gelach) Deze komt hier door vistransport en misdeterminatie.

Exotische rivierkreeften – stand van zaken, problematiek en mogelijk oplossingen - Pim Lemmers (Natuurbalans)

In Nederland leeft één inheemse soort rivierkreeft. Deze is sterk afgenomen door eutrofiëring en daarna kreeftenpest die werd gebracht door uitheemse kreeften. De eerste uitheemse soort kwam in de jaren 50. Nu zijn het acht soorten. Nieuw is de soort calicotrivierkreeft. Zes staan op de Unielijst. De exotische rivierkreeften zijn ecosysteembouwers of vernielers. Ze hebben invloed op de zuurstofhuishouding, waterkwaliteit (nutriënten), KRW-doelstellingen, Natura 2000 en waterveiligheid. Waterschappen op zoek naar duurzame handelingsperspectieven. Voor Rivierenland zijn de kreeften beoordeeld op risico. De Rode Amerikaanse rivierkreeft, Geknobbelde Amerikaanse rivierkreeft en gestreepte Amerikaanse rivierkreeft hebben het grootste effect. Ze hebben een enorm effect op macrofauna.

Voorbeeld: de Molenpolder (laagveen, 50 ha water). Alle waterplanten en macrofauna waren verdwenen. In 2021, 8 ton en in 2022 15 ton rivierkreeft gevangen. En, herstel trad op! Er zijn verschillende handelingsperspectieven uitgewerkt. De ecosysteemaanpak en gecoördineerd afvangen door waterschap zijn het meest effectief. Natuurlijke oevers zorgen voor beduidend minder hollen (*zie ook presentatie Liesbeth van der Veen*). Er is meer kennis nodig over ecosysteemaanpak. Er loopt onderzoek naar predatie van kreeften. En een positieflijst is belangrijk.

Tipje van de sluier: er wordt gewerkt aan een nieuwe veldgids rivierkreeften van Europa.

Vragen:

- *Leo Nagelkerke (WUR):* Wat is de relatie tussen aantal hollen en de staat van de oevers? Is dit niet een beginstadium en een gevolg van kreeften?
Antwoord: De natuurlijke oever was van een wetering die was hersteld naar natuurlijke oever.
Leo Nagelkerke: ik ben wel benieuwd of hij natuurlijk blijft.
- *Harriet Bakker (Rijkswaterstaat ZN):* Hoe verklaar je dit?
Antwoord: Een rechte oever is makkelijker om in te graven
- *Jan van de Bovenkamp (Sportvisserij Oost Nederland):* Er is een aantal mogelijkheden van bestrijden: beroepsvisserij en burgers. Hoe staat dit tegenover mogelijkheden voor verhandelen? Voor beroepsvisserij is er geen motivatie om mee te doen.
Antwoord: Het belang van de beroepsvisserij is inderdaad verhandelen. Ik zit zelf in de hoek dat we net als rattenbestrijding naar gecoördineerde aanpak gaan.
- *Nicolas Pardon (ANB):* Hoe weten we wat schade is?
Antwoord: Het is niet duidelijk door welke soort schade is ontstaan. Dat wordt niet goed gedocumenteerd. Op plekken met veel rivierkreeften zijn verzakkingen.

Exotische steuren - Niels Brevé (Sportvisserij Nederland)

Is de Rijn geschikt habitat voor herintroductie van de inheemse steur? Waarschijnlijk wel. Positief is dat ze nu al zwemmen in de Noordzee, Waddenzee en Voordelta. Knelpunten zijn visserij, scheepvaart en de HV-dam. Maar ook overbevissing en exotische steur. Er zijn elf verschillende uitheemse steuren in Nederland (waarvan acht algemeen).

Niels heeft onderzocht waar exotische steuren verkocht worden. Dit zijn in Nederland 26 kwekers en groothandelaren en meer dan 1000 punten. De aantallen exotische steuren

zijn nog niet zo groot als het oorspronkelijke inheemse bestand. Het Donauhabet is nagenoeg gelijk aan de Rijn. Hierdoor is Nederland prima geschikt voor een soort als sterlet. Er zijn drie soorten exotische steuren die het beter doen dan andere soorten. Ze zijn sterk migrerend (per dag 50 tot misschien 100 km). Ze zijn waarschijnlijk niet invasief, omdat ze pas op hoge leeftijd paairijp worden (10-20 jr). In het wild is er nog geen reproductie. Maar mogelijk gebeurt dit wel als we blijven uitzetten. Het probleem is vooral het dragen van ziekten, predatie en hybridisatie. Als we ooit de inheemse steur terug willen, moeten we stoppen met de uitzet van exotische steuren.

Vragen:

- *Marco Kraal (Sportvisserij Nederland):* Zo'n vis hoort toch niet in een vijver thuis? En wat kunnen wij eraan doen vanuit onze verantwoordelijkheid voor duurzame visserij dat dit soort vissen niet uitgezet worden in vijvers?
Antwoord: Geen steuren loslaten. Wat doen? Bewustwording richting handel en ondernemers. En een aantal soorten op Unielijst zetten (vanwege ziekten/parasieten/virussen)
Wat ik wel heb gedaan: letterlijk alle leveranciers en tuincentra gemaïld met mijn paper en de uitkomst van het onderzoek. Aantal telefoontjes gehad van tuincentra die stoppen met leveren van steuren.
- *Opmerking:* ik zou juridische traject ook inzetten. Er blijven altijd mensen verkopen. Anders krijg je kraan niet dicht.
Antwoord: Dit is ook internationale handel. Stel, ik wil een white sturgeon, dan kan ik die morgen laten bezorgen uit Duitsland. Ze Kosten maar paar tientjes. Dit moet Europees worden aangepakt.
- *Gerrit Jan van Dijk (WDOD):* moeten we niet de weg op van (ik zie Diergaarden Blijdorp) 'we stoppen ook geen leeuw meer in een kooi'. Dit geldt ook voor steur.
Antwoord: een dier dat sterke een migreerder is hoort niet in een vijver. Positieve kant: 85% steursoorten is kritisch bedreigd. Dankzij aquacultuur blijven deze soorten bewaard (à la dierentuin)

Natuurvriendelijke oevers tegen exotische rivierkreeften (ecosysteemaanpak) - Liesbeth van der Veen (Hoogheemraadschap van Rijnland)

Van de rivierkreeften zijn vooral de gevlekte Amerikaanse en Rode Amerikaanse rivierkreeft een probleem. En de geknobbelde Amerikaanse staat voor de deur. Hier bewust gekozen om niet te gaan wegvangen om niet opnieuw het wiel uit te vinden. Wegvangen is duur en niet duurzaam. Rijnland wil inzetten op ecosysteemherstel door middel van natuurvriendelijke oevers. Dit moet zorgen voor meer predatoren, lastiger graven en het is toepasbaar. Het doel hiervan is het verbeteren van de waterkwaliteit, minder kreeften en een goed bericht naar de ingelanden.

Bij pilot Cronesteyn zijn vier proefvakken afgezet. Onderzocht wordt het effect van inrichting op rivierkreeft en het effect op ganzen en flora en fauna.

Tussenresultaten: bij start waren veel kreeften aanwezig. Op de onderzoekslocatie ging de dichtheid van 8/m² naar 1,4/m². De referentie ging van 12/m² naar 10/m². De invloed van de natuurvriendelijke oever is een afname van een factor 6-7 van de rivierkreeften. Maar ze kunnen ook weer terugwandelen. De dichtheid komt hier in de buurt van het kantelpunt van 0,9 kreeft/m². Over het effect op flora en fauna kunnen op dit moment nog geen conclusies worden getrokken.

In een tweede pilot is onderzocht wat het effect is van onderhoud van de oever en het middel van de watergang. Op de locatie met weinig kreeften is de macrofauna beter. Ook is een proef gedaan met een craybar. Deze liet 50% meer vangst zien dan met een fuik en was efficiënter.

Vragen:

- *Leo Nagelkerke (WUR):* Vraag over presentatie: Niet duidelijk hoe kreeft en ganzen weghouden werken in pilot?
Antwoord: Wachten af tot volgend jaar om daar definitief iets over te kunnen zeggen.
- *Niels Brevè (Sportvisserij Nederland):* Heb je idee welke predatoren kreeften eten. Baars vangen we met kreeftenimitatie. Weten we welke predatoren goed zijn om kreeften tegen te houden.
Antwoord: Hebben een bewoner in Leiden die snoek traint om kreeften te eten. En vogels.
- *Wilco de Bruijne (OAK):* Hebben we de verwachting dat als alle beesten kreeften eten: Heeft dat effect op de populatie?
Leo Nagelkerke (WUR): we hebben eerst basale info nodig hoeveel kreeften ze aan kunnen.
Pim Lemmers (Natuurbalans): dit hangt van systeem af. Het ligt misschien aan nutriënten. En dan kan je misschien sturen met nutriëntenbelasting.
Wilco de Bruijne (OAK): effectiviteit, hoe is dat bepaald?
Liesbeth van der Veen (Rijnland): er is gekeken naar bestede tijd en hoeveel vangst per inspanning.
- *Vraag: (AGV):* Vraag over methode: bij een natuurlijke oever met begroeiing zijn kreeften lastiger te zien. Speelt hier een waarnemerseffect?
Antwoord: Kreeftendichtheid wordt bepaald met MCR met fuiken, dus dat maakt geen verschil.

Effecten van wolhandkrab op het ecosysteem - Jonas Schoelynck (Universiteit Antwerpen)

Wolhandkrab is in 1912 voor het eerst ontdekt in Vlaanderen. De afgelopen eeuw is er veel fluctuatie in de aantallen. De laatste jaren is de soort sterk aanwezig. Jonas heeft netwerken van holen in kaart gebracht met een radar. ('Een apparaat met als grootste vijanden klei en water.' Tot grote hilariteit van de zaal.) Hieruit blijken de gangen van de wolhandkrabben tot zeker 40 cm diep de oever in te gaan.

In case study Grote Nete is gekeken naar habitatdegradatie. In de experimentele opzet zijn waterplanten blootgesteld aan verschillende stressniveaus: optimaal, met EDA en Glyfosaat en licht gelimiteerd en verschillende aantallen krabben. In de opstellingen met krabben verdwenen alle waterplanten. Hoe meer krabben, hoe sneller de planten verdwenen. In de opstelling met EDA/Glyfosaat en de opstelling met lichtlimitatie verdwenen de planten al bij één krab. Kunnen de planten ook weer terugkomen? Door abiotische factoren is de rivier al een stressfactor. Eén krab erbij zorgt voor het verdwijnen van planten. Eerst moeten de krabben weg en daarna moet de rivier ook worden hersteld.

Beheer kan met een krabbensleuf. De jongen migreren van zout naar zoet water, de volwassenen van zoet naar zout. Ze kunnen niet zwemmen, maar lopen over de bodem. De krabben vallen in de sleuf en lopen via een buis naar een opvangbak. Tweemaal per week haal je de krabben uit de bak. Sinds 2018 zijn hiermee 2,5 miljoen krabben gevangen. Het record staat op 17.000 krabben in één dag. Zie filmpje Youtube: [Krabbensleuf Grobbendonk](#). Er zijn diverse voorbeelden waar deze krabbensleuf is toegepast bij de Elbe in Duitsland en Pod Hole Weir UK. Je beschermt hiermee het bovenstroomse gebied. De ervaring is dat het heel goed werkt!

Vragen:

- *Luc Jans (RWS ON):* migreren de wolhandkrabben op alle dieptes?
Antwoord: Ja, de volwassenen volgen het diepe water. Na voortplanting sterven ze. De jongen moet je tegenhouden. Die migreren waarschijnlijk via de oever, omdat ze tegen de stroming in moeten migreren.
- *Luc Visser (WUR):* Vang je er ook kreeften mee?
Antwoord: Ja. Er wordt gekeken of de val ook aangepast kan worden om er ook kreeften mee te vangen. Het is vooral gericht op migrerende dieren. Kreeften vangt hij wat passiever. Verspreiding voorkomen naar een gebied wordt er misschien wel mee verholpen
- *Yannick Janssen (ATKB):* Vraag over de grondradar: wijken de holen af van de gaten van kreeften?
Antwoord: Nee, die holen zijn net zo groot als de krab breed is. 5,5-6 cm. Kleinste hol zichtbaar: 4 cm. Hiervoor is samengewerkt met archeologen.

**Pontokaspische grondels als voedsel voor inheemse soorten in het IJsselmeer -
Joep de Leeuw (Wageningen Marine Research)**

Van Pontokaspische grondels is het idee dat ze een probleem zijn, maar wat gebeurt aan andere kant voedselweb? Om antwoord te krijgen op deze vraag is de maaginhoud van baarzen en snoekbaarzen van het Markermeer en IJsselmeer onderzocht. Vooral de snoekbaarzen eten grondels. De grotere snoekbaars minder dan de kleinere snoekbaars. Het grootste aandeel is zwartbekgrondel. De snoekbaarzen lijken te eten wat er 'voor het bekkie komt'.

Als je kijkt naar de verspreiding van de grondels, dan komt de zwartbekgrondel regelmatig verdeeld voor in het Markermeer/IJsselmeer. De Pontische stroomgrondel komt vooral voor langs de Friese kust. De Kaukasische dwerggrondel komt voor op de meest ondiepe plekken langs de kant. Joep stelt nieuwe namen voor op basis van de ecologische voorkeuren van de grondels:

- Zwartbekgrondel → groot water grondel
- Pontische stroomgrondel → zandgrondel
- Kaukasische dwerggrondel → kleine oevergrondel
- Kesslers grondel → steengrondel

Snoekbaars komt vooral voor in het grote water. Op basis hiervan verwachten we dat meer zwartbekgrondels gegeten worden door snoekbaars.

Wat betekent dit? In artikel van onderzoek in Oostzee van paar weken geleden stond dat zwartbekgrondel wordt gegeten door inheemse soorten. Door de toename van predatie op grondels neemt de predatiedruk op andere soorten af. Hierdoor zijn baars, snoekbaars, pos en blankvoorn toegenomen. Grote marene en bot lijken er last van te hebben. De voedselwebrelaties zijn ingewikkeld.

Vragen:

- *Marco Kraal (Sportvisserij Nederland):* is het niet gewoon een kwestie van opportunisme? Als veel spiering, dan spiering, als zwartbekgrondel, dan zwartbekgrondel
Antwoord: Ja, maar wat we niet goed weten is hoeveel moeite ze daarvoor moeten doen.

- *Marco Kraal (Sportvisserij Nederland):* Toen in opkomst, er zijn verhalen van beroepsvissers dat ze idiote hoeveelheden zwartbekgrondels vingen.
Antwoord: Denkt dat de verschuivingen er al zijn en zwartbekgrondels al zijn afgenomen. Eerst invasieve soort, daarna pas parasiet. Opkomst en terugval. Hebben wel verspreidingskaartjes gezien, maar nog niet gekeken naar de hoeveelheden. Benieuwd of we over 3 jaar nog zulke grote hoeveelheden Kaukasische dwerggrondel vinden.
- *Joost Backx (Rijkswaterstaat):* Zouden we het laatste plaatje kunnen gebruiken om zwartbekgrondel te promoten?
Antwoord: de conclusie van deze auteurs is dat dit niet alleen positief is. Ze eten ook andere soorten en soorten als marennes hebben ook last van. Een goed roofvisbestand lijkt beste maatregel. Dan kan de boel aardig in balans gehouden worden. Conclusie: hoe complexer ecosysteem in elkaar steekt, hoe robuuster

Effect van exotische vissen op de visproductiviteit van rivierhabitats in relatie tot herstelmaatregelen - Martijn Dorenbosch (Waardenburg Ecology)

De dichtheden van visgemeenschappen in de Maas en oostelijke Rijntakken zijn door de jaren heen stabiel. Alleen de Grensmaas laat de laatste jaren een dipje zien. Maar waar inheems stabiel blijft, nemen de exoten toe. In de Grensmaas was deze toename sterk. Het aandeel exoten in de visbiomassa is ongeveer 10-50%. Ze domineren meer in aantallen dan in biomassa. In de uiterwaarden komt hetzelfde beeld naar voren. In overstromingsvlakten en geulen is de dominantie minder sterk dan in geïsoleerde plas en rivieroever.

Is dit erg? De productiviteit van vis blijft ongeveer hetzelfde. De exoten domineren habitat met weinig andere soorten. Lokaal kunnen exoten overheersen. Bijvoorbeeld in de Grensmaas. Daar zijn trajecten met alleen maar exoten. De exoten zijn ongewenst in habitat voor doelsoorten (geulen en overstromingsvlakten). Zwartbekgrondel heeft rechtstreeks effect op rivieronderpad. De populatie van zwartbekgrondel is nu stabiel. De verwachting is dat dit niet erger wordt. Rivieronderpad geeft de voorkeur aan iets koeler water dan zwartbekgrondel. Boven 18-19°C is de dichtheid zwartbekgrondel groter. Mogelijk kan koud water een barrière vormen voor exoten. Bekken zijn koeler dan de rivier (17-20 °C voor beken versus 23°C in de rivier.).

Vragen

- *Harriët Bakker (Rijkswaterstaat ZN):* Je liet zien dat de Grensmaas een veel grotere verandering aangaft. Kan dat aan de bemonsteringsmethode liggen?
Antwoord: Er is inderdaad verschil in bemonsteringsmethode. In de Grensmaas werd gevist met elektrovisserij in plaats van de boomkor, zoals bij de andere locaties. De resultaten zijn wel vergelijkbaar. Ik verwacht niet dat daar het verschil ligt.
- *Harriët Bakker (Rijkswaterstaat ZN):* een vroegere theorie was dat zwartbekgrondel agressiever is en grotere nestholtes kon benutten. En dat rivieronderpad fijnere grond zou benutten.
Antwoord: Klopt, zwartbekgrondel heeft inderdaad dat voordeel, maar lijkt zo te zijn dat alleen in wateren waar de temperatuur hoger ligt. In beken kan hij wel leven, maar valt voordeel weg door lagere temperatuur.
- *Vraag Frank Lemmen (stagiair RAVON/HAS):* Zijn er andere kenmerken die het waard zijn om nog beter te bekijken?
Antwoord: Als habitat optimaal is ingericht voor vis profiteren inheemse soorten en grondels ervan. Maar door hogere temperatuur heeft zwartbekgrondel een voordeel.

Invasieve exotische waterplanten en hun effect op het habitat (o.a. grote waternavel) - Elske Koppenaar (FLORON)

Exoten zijn voor watersystemen de meest belangrijke factor voor biodiversiteitsverlies. Er is een groot aandeel invasieve waterplanten. De meeste soorten zijn ontsnapte vijver- en aquariumplanten. Ze laten een snelle groei zien, hebben baat bij verstoring en verspreiden snel. Het aanbrengen van veranderingen in habitat laat ze een plekje vinden. Voorbeeld van grote waternavel. Deze heeft in zijn oorspronkelijke groeiplaats cycli van snel opkomen en daarna weer verdwijnen. Exoten veranderen habitat. De belangrijkste invasieve eigenschappen zijn groeisnelheid, allelopathie (het uitscheiden van chemische stoffen, natuurlijk gif) en een groter aanpassingsvermogen. Ook inheemse soorten doen dit en veroorzaken soms problemen (zoals pitrus). Maar inheemse soorten hebben een betere feedbackloop met inheemse vijanden.

De beste aanpak voor beheer is het verwijderen van alle vegetatie. Niet 'ecologisch schonen'. Maar vrij drastisch en een aantal jaren nazorg leveren. Het verwijderen van alle vegetatie kan leiden tot verandering in vissamenstelling. Herbicidegebruik werkt niet. Dit heeft nadelige effecten op andere organismen. Maar soms is aanwezigheid van een waterplant beter dan volledige afwezigheid van waterplanten!

Vragen:

- Martijn Schiphouwer (RAVON): je hebt laatste jaren dalende fosforgehalte in water. Hebben exoten daar voordeel bij?
Antwoord: Dat hangt af van het systeem en plant. Ik weet hier niet genoeg van af om de vraag te beantwoorden.
- Martijn Schiphouwer (RAVON): Het zijn vaak geen diep wortelende planten. Mogelijk afname verklaarbaar door nutriëntenafname.
Antwoord: Dat we veel stikstof in het water hebben zitten kan inderdaad oorzaak zijn van. Kan niet zeggen welke exoten er baat bij hebben.
- Jan van de Bovenkamp (Sportvisserij Oost Nederland): Het beheer kan de factor zijn voor verspreiding. Maaien is stekken.
Antwoord: Dat kan. De manier van het weghalen maakt uit. Meestal worden maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat de stukjes zich niet kunnen verspreiden. Er is een voorbeeld van watercrassula die zich verspreide doordat de aannemer zijn machine niet goed schoongemaakt had.

Bestrijden ongewenste exotische vissoorten - Martijn Schiphouwer (RAVON)

Case studies over bestrijding laten zien dat het moment om te handelen ligt wanneer een soort net gevonden wordt. Er is een aantal methoden voor het bestrijden van vissen. Droogzetten, afvissen, vergiften, predatoren introduceren of het introduceren van ziekten. Alle methoden hebben neveneffecten of zijn niet betrouwbaar.

Conclusie: als het echt moet is bestrijding alleen haalbaar in klein geïsoleerd water. Maar dit is vaak dweilen met kraan open. We moeten inzetten op preventie en voorlichting om te voorkomen dat de soorten er komen. En daarnaast ecosysteemherstel als oplossing op grotere schaal. Hiermee verlagen we de invasiviteit van exoten en verhogen we de weerbaarheid van het systeem.

Vragen:

- Leo van Nagelkerke (WUR): als je kijkt naar draagvlak voor het bestrijden exoten, dan is het draagvlak. Schattige goudvisjes in het water, geen probleem. Het is pas een probleem als er een groot inheems dier opduikt.

- Leo van Nagelkerke merkte op dat er in het buitenland voorbeelden zijn waarbij bestrijding door middel van vergiftiging succesvol was.

Conclusie van vandaag:

De dagvoorzitter vatte de dag kort en krachtig samen met de conclusie: Inzetten op ecosysteemherstel is de beste oplossing!